

УДК 94 (477. 42) "1941"

Іван Ковальчук
(м. Житомир)

ПОШИРЕННЯ ВПЛИВУ ОУН-Б НА ЖИТОМИРЩИНУ В 1941 РОЦІ

У статті висвітлено поширення впливу ОУН-Б на Житомирщину в другій половині 1941 року. Проаналізовано політичний і пропагандистський етап діяльності націоналістичної гілки Руху Опору.

Ключові слова: ОУН-Б, Житомирщина, похідні групи, німецькі репресії.

Напередодні Вітчизняного періоду Другої світової війни ОУН обох гілок активно розробляла тактику ведення революційної боротьби на землях Наддніпрянської України. Обидві ОУН взялися за формування похідних груп. Початком їх формування більшість дослідників вважають ще середину травня 1941 р. [28, с. 36; 14, с. 192]. Загалом було утворено 6 похідних груп – 3 бандерівські і 3 мельниківські [19, с. 217]. Похідні групи поділено на три великі напрямки: "Північ", "Центр", "Південь". Кожна з них складалася з малих операційних груп (зазвичай по 7 – 12 осіб), які, слідом за передовими з'єднаннями вермахту, мали проникати на окуповану територію і створювати осередки влади (місцеве самоврядування, міліцію) [9, с. 405]. Виконуючи функції перекладачів, водіїв та ін. при німецькому війську, члени цих груп мали завдання утворювати органи адміністративної влади і таким чином перехоплювати ініціативу в гітлерівців [10, с. 217]. Група "Північ" (керівник – М. Климишин [36, с. 82]) повинна була досягти Києва та області. Група "Центр", очолювана М. Лемиком [36, с. 82], мала на меті освоїти місто Харків та область. Група "Південь" під керівництвом З. Матли [36, с. 82] рухалася в напрямку Одеси й Криму [17, с. 113]. Бандерівські "учасники похідних груп ішли в цивільному одязі, але на лівому рукаві носили синьо-жовту опаску, а старшини мали ще й золотий тризуб на середині опаски" [28, с. 36]. Мельниківські похідні групи очолював О. Ольжич [36, с. 82]. Діяльність мельниківських похідних груп в історіографії оцінюється не так успішно, як бандерівських: "Мельниківці лише спромоглися послати з німецькою армією на Східну Україну перекладачів та інших консультантів" [21, с. 537]. В. Косик, обраховуючи кількісний склад усіх похідних груп ОУН-Б, називає цифру від 3 до 5 тисяч осіб. Т. Гунчак, а спогадами М. Лебеда, 750-1200 осіб – з ОУН-Б у похідних групах. Сучасний український автор називає А. Русначенко теж схиляється до думки, що цифра в 3 – 5 тисяч осіб є завищеною. За його підрахунками, кількість членів у похідних групах ОУН-Б, навіть із людьми ОУН-М, які перейшли на їх бік, не повинна перевищувати за приблизними підрахунками 2,5 тисячі осіб [24, с. 20]. Автори іншого сучасного українського видання, які аж ніяк не є прихильниками українського національного руху 1940-1950-х років і в своїх оцінках тенденційні та упереджені, покликаючись на архівний документ КДБ УРСР, наводять такі цифри: у групі "Північ" нараховувалося 2500 членів, до групи "Центр" входило 1500 осіб, "Південь" мала 880 членів [32, с. 46]. Усього майже 5 тисяч осіб, але потрібно зауважити, що тут немає ніякого поділу похідних груп на мельниківські і бандерівські, мабуть, тому, що для них це все "буржуазні націоналісти".

Спеціальна група, що складалася з п'ятнадцяти членів, мала завдання якомога скоріше дістатися до першого важливого українського міста – Львова, що був головним містом Західної України, і проголосити там незалежність Української держави [20, с. 230].

За Збручем Революційний Провід ОУН-Б мав застосувати інші, ніж у Галичині, підходи для опанування населенням і територією. На Житомирщині, Хмельниччині, Вінниччині люди сподівалися, що зміна більшовицької влади (якою б вона не була!) буде єдиним розв'язанням тієї ситуації, яка склалася за часів

радянського режиму. Мали, насамперед, надію, що нарешті закінчатся арешти, мордування й вивезення до Сибіру так званих "ворогів народу".

Оунівці мали не лише справдити ці їхні сподівання, але й поширювати українську державницьку ідеологію. Увага, насамперед, приділялася селянству, яке протягом двадцяти років зазнавало утисків, відкритих репресій, пережило страшний голодомор. Український хлібороб повинен був усвідомити, що лише існування власної держави позбавить його всіх цих страждань і створить сприятливі умови для праці й добробуту [7, с. 24-25].

Потрібно нагадати, що ще 8 липня 1941 р. ОУН-Б провела нараду, де, зважаючи на репресії нацистського керівництва, прийняла рішення про перехід у підпілля. Тому всі дії бандерівської ОУН у похідних групах мали напівлегальний, частіше підпільний характер не лише щодо радянської, але й нацистської влади. Як підтвердження цьому слугують "Особливі інструкції з українського питання", видані 11 липня 1941 р. начальником оперативного відділу тилу групи армій "Південь". У них зазначено, що необхідно вжити заходів для обмеження політичної діяльності українців. Заборонялися політичні зібрання, всі маніфестації повинні були проходити під пильним наглядом німецьких спецслужб [19, с. 135].

Вступаючи на землі за Збручем, члени похідних груп проголошували на зборах українську державність – у містах, містечках, селах утворювали місцеву владу й міліцію, а почасти й самі очолювали їх або входили до них. Так відбувалося в Кам'янець-Подільській, Вінницькій, Житомирській, Київській областях, почасти й східніше. У Житомирі прихід до влади бандерівців (ОУН-революційної) був менш успішним [24, с. 25].

Архівний документ (звіт про підпільну діяльність радянських партійців на Житомирщині, що складався протягом липня 1941 – грудня 1946 рр. – Авт. ст.), взятий із фондів ДАЖО, який має яскраво виражений тенденційний характер, так висвітлює прихід націоналістів на територію Житомирщини: "З перших днів приходу німців у м. Житомир – 9 липня 1941 р. приїхало зі Львова та інших західних областей багато українських націоналістів-бандерівців.

Відразу ж бандерівці розклеїли по місту масу антирадянських, націоналістичних, антисимістських та інших фашистських плакатів, закликали українців допомагати окупантам, вести боротьбу з росіянами, євреями, вихвалити свого керівника С. Бандеру. До бандерівців приєдналися залишки місцевих петлюрівців і націоналістів (ніби вони могли пережити 20 років радянської влади – Авт. ст.). У райони області було відправлено по три-п'ять уповноважених для організації влади в районах і селах. Проходили збори, на яких вибирали і призначали органи управління, поліцію та інші владні структури, переважно з людей, "ображених" радянською владою, які проявили симпатію до українських націоналістичних ідей" [12, арк. 14-16]. Чим можна пояснити те, що в зазначеному документі радянські підпільники розкривають діяльність лише ОУН-Б, залишаючи при цьому роботу інших частин українського самостійницького руху практично не висвітленою? На нашу думку, радянські джерела в оцінці бандерівців як провідної національної сили регіону користувалися тією ж тактикою, що й нацисти. Річ у тому, що після 30 червня 1941 року, коли ОУН-Б цілком однозначно окреслила власні наміри, вона стала найбільш небезпечною силою із середовища українського руху як для радянської, так і в першу чергу нацистської влади. Тому автори документа при характеристиці ситуації в краї вістря критики та осуду спрямовують саме в бік бандерівців, щоб цим самим засвідчити всю шкідливість і ворожість ідей та дій ОУН-Б для абсолютної більшості місцевого населення. Що ж стосується ОУН-М, гетьманців та інших сил, які були представлені на Житомирщині, то на цей час вони не становили такої небезпеки для пропагандистів воюючих сторін, бо ще чітко не оголосили про свої політичні та військові цілі.

Протягом липня 1941 р. похідні групи ОУН-Б дісталися Бердичева, Вінниці, Житомира, Кривого Рогу, Миколаєва, Херсона. У звіті другої групи ОУН-Б повідомляється: "16 липня 1941 року дісталися Бердичева, проголосили в місті

незалежність України, створили місцеву поліцію і рушили на Житомир. До Житомира прибули 17 липня 1941 року, тут організували міську й обласну управи, на керівні посади призначили місцевих активістів. Далі до Києва групу не пустили німці, а призначили її членів у міську поліцію [33, арк. 11]. За повідомленням націоналістів, які прибули на Житомирщину, після відступу радянських військ дуже потерпіли міста Новоград-Волинський і Житомир. Багато будинків у містах попалили більшовики вже після приходу німців за допомогою агентів, яких вони залишили. Усі магазини, як правило, було віддано на плондрування цивільному населенню. У Житомирі, наприклад, не залишилося жодного магазину, в якому можна б було знайти щонебудь ціле. З Житомира в перші дні війни виїхало близько 60% цивільного населення, значний відсоток якого становили євреї [26, с. 252].

ОУН-Б на території нашого краю розгортала свою діяльність згідно з чітко розробленою структурою. Відповідно до неї, найнижчою організаційною одиницею ОУН був станичний провід, що очолювався станичником. Другою – підрайонний, котрий об'єднував декілька станиць. Третьою ланкою був районний провід, куди входило кілька підрайонів. Районні проводи, у свою чергу, утворювали надрайонні, але вони були необов'язковою структурною ланкою. Окружний провід включав надрайонні (якщо вони були – Авт. ст.) і районні. Надрайони стають обов'язковими компонентами структури ОУН-Б у жовтні 1943 р. [16, с. 275]. Найбільшою організаційною ланкою у структурі ОУН вважався обласний провід, який складався з окружних проводів. У кожному проводі, починаючи з районного, були свої відділи пропаганди, господарства, зв'язку та безпеки [4, арк. 26]. Етап максимального розширення мережі ОУН-Б, а згодом Запілля УПА тривав до грудня 1943 р. – січня 1944 р. У кожній організаційній ланці діяли коменданти (у станицях – станичні) й референти (Служби безпеки, політичні, організаційно-мобілізаційні, зв'язку, господарські, УЧХ, жіноцтва) [16, с. 275]. Що стосується самої мережі членів ОУН, то вона була побудована за принципом п'ятірок, тобто кожен оунівець знав не більше чотирьох інших її членів [1, арк. 111]. З власного досвіду роботи з архівними джерелами доводиться визнати, що така чітка структура є дещо ідеалістичною. Як правило, одна особа могла одночасно передувати на кількох керівних посадах, тому не завжди вдається точно визначити керівників цих організаційних ланок.

На 22 липня 1941 р. обласні управління в Тернополі, Станіславі, Луцьку, Житомирі, складені як із членів ОУН, так і позапартійних фахівців, були затверджені німецькими військовими. Незатвердженими виявились управління у Львові й Рівному, хоч роботу проводили й далі [24, с. 21]. Житомирське обласне управління розташовувалося на розі вулиць Михайлівської та Бердичівської. Його очолив Олександр Михайлович Яценюк, який до того працював завідуючим земельним відділом. Секретарем управління призначено Миколу Тимофійовича Ясінського, старостою – Л. Луцюка. Всі троє були членами ОУН-Б. Саме ж управління являло собою адміністративний орган, що складався з певних відділів, які відповідали за конкретний сектор господарства. Так, нам вдалося встановити таку кількість відділів Житомирського обласного управління: 1) земельний, або аграрний; 2) фінансовий; 3) дорожний; 4) лісового господарства; 5) народної освіти; 6) торгівельний; 7) страхування населення; 8) промисловий. Бухгалтером Облуправління працювала Євгенія Антонівна Белова, а завгоспом – Запісоцький. У цьому ж приміщенні розміщувався Обласний відділ пропаганди ОУН-Б, який очолював Антон Антонович Барановський, а його заступником був Микола Миколайович Мусій [2].

У цей час членами ОУН-Б утворено ще ряд організацій. Олександр Степанович Мережинський заснував шкільну секцію молоді, молодіжну організацію "Січ". Його дружина Юлія Яківна Мережинська, як член ОУН, з липня до вересня 1941 р. очолювала жіночу секцію міського управління, а з вересня 1941 р. до січня 1942 р. (коли його ліквідують – Авт. ст.) – "Комітет Допомоги" [5, арк. 92-104]. Поширюються осередки товариства "Просвіта" (всього в генеральному окрузі "Житомир" – біля 20), "Союзу українського національного студентства" (СУНСу) та "Союзу українських вчителів" (СУВу) [8, с. 15]. Значні зусилля ОУН-Б зосереджувала

на роботі з молоддю, сприяючи їй вихованню в національно-патріотичному дусі (хоча, як ми побачимо далі на прикладі Житомира, їй це не завжди вдавалося – Авт. ст.). Це здійснювалося шляхом залучення юнаків і дівчат віком 12-16 років до Юнацької Спілки ОУН, осередок якої створено і в Житомирі [25, с. 40-41].

Обласний відділ пропаганди мав організувати наукове товариство, що планувало взяти на себе завдання провести наступ на комунізм як ідеологію, протистояти їй усіма можливими засобами. Нова доба, яка щойно відчиняла свої двері, підкреслюється в документі, ставить перед цілим українським народом нові вимоги [35, арк. 51].

Що стосується затвердження обласних управлінь керівництвом самої ОУН-Б, то це сталося дещо пізніше. Так, Ярослав Стецько, який був у цей час під домашнім арештом у Берліні, 5 серпня 1941 року затвердив склад Луцького і Житомирського обласних управлінь [34, арк. 2-6].

Члени похідних груп короткий час користувалися більшою чи меншою приязню військових, яким необхідно було мати на місцях цивільну адміністрацію. Серед окупантів переважала думка, що члени похідних груп є емісарами верховної німецької влади. З приходом на ці землі цивільної німецької адміністрації, гестапо (з 17 липня 1941 р.) ситуація змінюється. Німецькій цивільній владі не потрібна була конкуренція, та ще й від політичних сил, які перебували на напівлегальному становищі. Для прикладу наведемо такий факт. Бандерівці посилено поширювали свою літературу, плакати і власну політичну програму створення автономної капіталістичної України, у якій провідну роль відводили створенню національної військової сили – армії [11, арк. 15-16]. Гестапо в Житомирі оцінило летючки ОУН-Б як “ворожу пропаганду”, заборонило навіть використання тризуба. Проте складність ситуації пояснювалася й іншим фактором. Проблеми були в здеморалізованому стані населення. У Житомирі воно було здебільшого українським, але “хоч старші показуються більше здоровими, однак мають страх перед німцями. Молодь нам у більшості чужа, в цілому населення є апатичним” [24, с. 25]. Схожий висновок зроблений і членами похідної групи ОУН-Б “Північ”: “Молодь у більшості своїй, на відміну від старшого покоління, не підтримує ідей ОУН” [33, арк. 16]. Провідникам самостійницького руху необхідно було врахувати ту обставину, що з часів завершення Української національної революції і до початку Вітчизняного періоду Другої світової війни на східноукраїнських землях виросло нове покоління людей, які були прихильні до своєї Батьківщини в цілому, не знаючи істинного характеру радянської системи. Та й, напевно, в умовах страхітливої війни населення підрадянських територій більше цікавило, як вижити в цій ситуації, аніж схилення до ефемерних, зовсім їм незнайомих ідеалів національної боротьби.

Ці дещо песимістичні висновки членів похідної групи про реальний стан справ із національно-визвольною роботою деякою мірою спростовують дані, отримані з іншого джерела: “Так, у 40-тисячному Житомирі нараховується ледве не 500 осіб національно свідомої інтелігенції” [10, с. 226]. Таку суперечність даних можна пояснити ось чим. Як зазначалося раніше, у Житомирі більшою підтримкою користувалася ОУН-М, тому більшу частину з наведеної кількості, ймовірно, становлять її прихильники. “Центром мельниківської активності влітку 1941 р. був Житомир” [21, с. 537]. А ОУН-Б у Житомирі на початковому етапі війни була в меншості, тому й користувалася менш чисельною підтримкою, але за рахунок більшої активності в громадському та політичному житті краю вони “до вересня 1941 р. почували себе в місті як справжні господарі” [6, арк. 24]. Наведені факти явно спростовують думку однієї дослідниці, яка зазначає: “Діяльність мельниківських структур на Житомирщині не простежується” [15, с. 208]. Хоча, можливо, вона мала на увазі організовану політичну мережу, що без уточнення неможливо визначити напевно.

Зміцнювало позиції мельниківців у Житомирському регіоні, зокрема, і те, що їм вдалося налагодити випуск підконтрольної україномовної преси в цьому краї. Це, насамперед “Українське слово”, що виходило в Житомирі з середини липня до кінця

вересня 1941 р., коли було переведено в Київ, а до якої саме ОУН належали газети "Голос Волині", "Нове українське слово", "Зв'язельські вісті", "Коростишівські вісті", "Олевські вісті", нам установити не вдалося [8, с. 11]. Особливо слід виділити бердичівський щотижневик "Нова доба", організований у серпні-вересні 1941 р., редактором якого був Володимир Семенюк [1, арк. 20]. Усього до редакції газети входило близько 50 осіб [3, арк. 23-24], з яких двоє заступників – Євген Ярмолюк та Семен Барабанов, котрий в 1943 р. був переведений у селище Чуднів на посаду редактора районної газети [1, арк. 98-112]. Що стосується долі самого В. Семенка, то зазначимо, що за звинувачувальним вирокком суду його стратили органи НКВС [3, арк. 197]. Проте домінування в інформаційному просторі мельниківців було відносним.

Станом на 1 серпня 1941 р. було сформовано склад ряду районних управлінь у Житомирській області, які склалися з голови, заступника і секретаря, – Коростишівське, Андрушівське, Чуднівське, Житомирське, Попільнянське, Троянівське, Мархлевське районні управління [29].

Привертає до себе увагу діяльність національного руху в галузі освіти нашого краю. Протягом серпня – вересня відбувався набір студентів до Житомирського учительського інституту, директором, якого було призначено Олександра Олександровича Яценюка – старшого сина голови обласного управління [2, арк. 31], на такі факультети: історико-філологічний, природничо-географічний та фізико-математичний (по 60 осіб на кожен факультет). Студенти II і III курсів колишнього учительського і педагогічного інститутів приймалися на відповідні факультети і курси після подання таких документів: 1) метрика; 2) паспорт (пред'являвся особисто); 3) характеристика місцевої влади. На перший курс інституту приймали осіб віком від 17 до 30 років із закінченою середньою освітою за конкурсом атестатів. При цьому необхідно було мати довідку лікарської установи про стан здоров'я [30]. Також відбувся набір студентів до Житомирського сільськогосподарського інституту та сільськогосподарських шкіл при ньому. На перший курс інституту, що мав два відділи – рільництва та інтенсивних культур, – приймалися особи віком від 17 до 30 років із закінченою середньою освітою за конкурсом атестатів. На перший курс середньої сільськогосподарської школи, яка мала відділи плодоовочівництва, бджільництва, лісового господарства та землевпорядкування, зараховувалася молодь віком 15-20 років з освітою 7-8 класів середньої школи за конкурсом свідоцтв. Заняття в інституті повинні були розпочатися 15 вересня 1941 року [31]. Що стосується початкової і середньої освіти, то тут здобутки націоналістів виглядали так: із 1499 шкіл усіх ступенів, які працювали до війни і де навчалося 29303 дітей, на кінець 1941-1942 навчального року відновили свою роботу 1210 шкіл. Однак, говорячи про якість змісту навчання, то аналіз архівних документів дає можливість стверджувати, що школи "нового зразка" не відповідали реальним потребам учнів, хоча певною мірою впливали на підвищення освітнього рівня населення [8, с. 13].

В. Литвин, проаналізувавши документи, на які покликаються В. Косик та А. Кентій, вказує, що короткочасний флірт між нацистами та українськими націоналістами ("медовий місяць", як назвав цей період О. Субтельний – Авт. ст.) був остаточно припинений 25 листопада 1941 року таємною інструкцією німецьких спецслужб такого змісту: "Незаперечно встановлено, що рух Бандери готує повстання у рейхскомісаріаті "Україна", мета якого – створення незалежної України. Всі активісти руху Бандери повинні бути негайно заарештовані і після ґрунтовного допиту таємно знищені як грабіжники [20, с. 232; 17, с. 545]. Доводиться констатувати, що такі заходи нацистів щодо представників ОУН-Б не були простим перестрашуванням чи черговим садизмом. На основі власного дослідження документів архіву управління СБ України в Житомирській області ми хочемо процитувати слова О.О. Яценюка, про якого вже говорилося вище, сказані ним ще влітку 1941 року: "Воюємо за Самостійну Україну, а німці самі з України не підуть, їх потрібно буде виганяти за допомогою зброї" [2, арк. 35]. Це ще один доказ тим "дослідникам", які вже декілька десятиліть з піною в роті намагаються "довести", що український

самостійницький рух – це всього лишень інтрижка німецьких спецслужб, який із самого свого початку і до кінця перебував у їхній кишені.

Ще в серпні 1941 р. Василем Крильцем було утворено Брусилівський районний провід ОУН. Керівником його став Павло Войцехівський, референтом з пропаганди – Пилькевич, військовим референтом – Сергій Стадник, фінансовими справами проводу завідував Михайло Присяжнюк, провідним активістом був Василь Огієнко [27, с. 790].

У 1941 р. емісаром-західняком ОУН Михайлом Сторожуком був створений Чоповицький районний провід, який підпорядковувався Коростенському проводу. До нього входили безпосередньо сам Михайло Сторожук, а також Микола Русинов, Павло Сафранчук, Іван Шпакович. М. Сторожуком у м. Чоповичі створена організація “Запорозька січ”, очільницею якої була Марія Кононученко. Утворено ряд станичних осередків ОУН-Б, зокрема в с. Каленське, якою керував Микола Каленський, у с. Татарнівка під керівництвом Мельника [27, с. 785].

Початок діяльності Потіївського районного проводу ОУН теж датований 1941 р., який організував західняк Добровольський. До нього увійшли Хворостовський, Петренко, Калач, Микола Харченко, Петро Колос, Федір Ігнатенко, Антон Довгий, Антон Лавринович. У районі було створено 3 станичних ланки: у с. Нераж – керівник Володимир Світельський (до складу станиці входило 8 осіб); у с. Свида, очолюваний Григорієм Федорчуком (входило 5 осіб); у с. Клин під керівництвом Марка Ковбасюка (до станиці входило 6 осіб) [27, с. 786].

На осінь 1941 року з-поміж окружних та районних проводів ОУН-Б найпотужнішими та наймасовішими були Бердичівський, Попільнянський та Андрушівський. Однак на особистісному рівні практично неможливо точно визначити, до якої саме ОУН належав той чи інший функціонер. Окружний провід ОУН-Б у Бердичеві включав у себе м. Бердичів, Бердичівський, Андрушівський та Янушпільський райони і мав усі передбачені його статусом відділи. Його голова в цей час – “Муха” – Микола Мусій. Керівником окружного проводу жіночого відділу була Ніна Раздівська, шкільний відділ очолював Чулаєвський, військовий – Зеленський. На В. Семенчука покладалась обов’язки керівника відділу пропаганди [3, арк. 25-26]. Попільнянським районним проводом керував “Зенон”, справжнє ім’я якого Іван Савчук [27, с. 775]. Його заступницею виступала Юлія Колісніченко; головною зв’язковою була Ніна Слюсаренко – “Наталка” [4, арк. 89]. Підрайонним провідником на Попільнянщині та одночасно керівником станиці ОУН с. Калівка був І. Огнівчук. До підрайону також входили такі села: Сокілька, Котляра, Великі Лисівці, Маркова Волиця та Лозовики. Оунівськими структурами Андрушівщини керував житель с. Малі Мошківці Євген Чеп’юк (“Петро Сковорода”), який загинув у лавах УПА [15, с. 214-215].

У листопаді 1941 р. був заарештований керівник проводу ОУН-Б у Житомирській області, член похідної групи Василь Щербак, який мав псевдонім “Хома” і був вихідцем із Львівської області. Нацисти повісили його на Сінному ринку міста Житомира. У Житомирській в’язниці страчено Миколу Кравса – одного з провідних діячів Обласного проводу ОУН-Б [16, с. 172]. Після цього керівником обласного проводу ОУН-Б став Роман Марчак, що попередньо займався організаційною роботою в Коростенському районі [6, арк. 8]. 8 грудня 1941 р. карателі заарештували в Житомирі групу націоналістів із 4-х осіб, які виношували плани, що “набрали недвозначного спрямування проти німецького рейху”. Наскільки ці плани вже набули однозначного скерованих дій проти Німеччини, впливає з висловлювань одного із заарештованих – Симона Марчука (Симон Марчук, член ОУН-Б. Про нього німецькі документи не подають жодних відомостей. Мабуть, це – Роман Марчак, на той час обласний провідник ОУН-Б Житомирщини) [18, с. 70]. Під час допиту він повідомив, що поряд з активною політичною діяльністю, яка полягає в масовій агітації та пропаганді, організації української міліції, місцевих органах влади, усуненні місцевих керівників, неприйнятних для бандерівської ОУН, розширенні мережі організації, вони за дорученням керівництва займалися пошуками в лісах радянської

зброї, боєприпасів, різноманітного військово-технічного оснащення. Усе зібране члени переносили в таємні схованки. У відповідний момент, за наказом Проводу, коли будуть сформовані бойові озброєні загони, підготовка яких нині здійснюється, розпочнеться боротьба проти німецьких окупаційних військ [23, с. 415].

Також у кінці грудня 1941 року було ліквідовано Житомирське обласне управління. Його голову – О.М. Яценюка – та двох його синів – Олександра й Левка – заарештували. Через деякий час О.М. Яценюка та сина Левка відпустили, а доля старшого сина Олександра нам не відома. Секретар Облуправління М.Т. Ясінський перейшов на роботу в Українське бюро при генерал-комісаріаті, де й працював до листопада 1943 р. [2, арк. 62].

Численні репресії окупаційної влади на території всієї України, складність ситуації в самій ОУН-Б змусила керівництво до незапланованих кроків. У жовтні 1941 року була скликана Перша Конференція ОУН, яка ухвалила: "Не вступати з німцями в конфлікт, зокрема не виступати відкрито проти німецької пропаганди. Мета – отримати перепочинок у частині німецьких репресій і використати цей час на організаційну перебудову ОУН" [13, с. 45].

Однак арешти та репресії німецьких спецслужб, що знесли обласний провід, на периферії проявилися значно меншою мірою. Так, у цей час, у кінці 1941 р., створюється підпільна мережа ОУН-Б у Корнині. З місцевих жителів до неї увійшли В. Грінченко, В. Превар, М. Кладченко, В. Медведчук. Керівництво організацією здійснював Василь Грінченко, а його заступником був Валентин Превар – "Олесь", "Богун". Було налагоджено молодіжну секцію організації, на базі якої діяв клуб. Тут також існував драматичний гурток, який здійснював постановку українських п'єс, оркестр народних інструментів, вокальна група, які виконували українські народні пісні. Підпільна молодіжна організація, яку очолював Т. Годлевський, існувала на той час у с. Ходоркові [22, с. 42-43], там також діяла станична ланка ОУН-Б, очолювана Леонідом Лисюком. Окрім згаданої, станиця ОУН-Б діяла також у селі Лучин (керівник "Степовий" – Олексій Ворохоб) [27, с. 784].

На цьому повідомлення про діяльність ОУН-Б у Житомирській області за 1941 р. закінчуються. Проте й за допомогою цих фактів можна зробити висновок, що український національний рух в особі ОУН-Б зазнав значних втрат, і, як стає зрозуміло ці втрати не були останніми.

У рамках нашого дослідження ми висвітлили діяльність ОУН-Б у другій половині 1941 року на Житомирщині. Безпосередня робота над досліджуваного темою схилила нас до висновку, що наведені дані не є вичерпними і за можливості розширення джерельної бази можуть бути розширені та відкоректовані.

Список використаних джерел та літератури

1. *Архів управління Служби безпеки України по Житомирській області (доли АУ СБУ ЖО).* – Фонд припинених справ (далі п.ф.). – Спр. 29579. – Т. 1-2.
2. АУ СБУ ЖО. – п. ф. – Спр. 29654.
3. АУ СБУ ЖО. – п. ф. – Спр. 29800.
4. АУ СБУ ЖО. – п. ф. – Спр. 30121.
5. АУ СБУ ЖО. – п. ф. – Спр. 30338.
6. АУ СБУ ЖО. – п. ф. – Спр. 30391.
7. *Відновлення Української держави в 1941 році. Нові документи і матеріали.* – К.: Українська Видавнича Спілка, 2001. – 198 с.
8. Гінда В.В. *Освіта в роки німецької окупації у генеральному окрузі "Житомир" 1941-1944 рр.* : Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – Черкаси, 2007. –
9. Головка М.Л. *Суспільно-політичні організації та рухи України в період Другої світової війни. 1939-1945 рр.*: Монографія – К.: Олан, 2004. – 704 с.
10. Грицак Я.Й. *Нарис історії України : формування модерної української нації в XIX-XX ст.* – К.: Генеза, 2000. – 360 с.
11. *Державний архів Житомирської області (далі – ДАЖО): Ф. Р-1376.* – Оп.1. – Спр.1.
12. ДАЖО. – Ф. Р-1151. – Оп.1. – Спр. 2.

13. Дзюбак В. Організаційні аспекти утворення Української повстанської армії // Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. статей / НАН України. Ін-т історії України. – К., 2006. – Вип. 10. – Част. 2. – С. 45-56.
14. Дмитрук К. Безбатченки. – Львів: "Каменяр", 1974. – 239 с.
15. Жилюк В. Оунівське підпілля на Житомирщині в роки фашистської окупації // Пам'ять століть. – 2005. № 3-4. – С. 208-223.
16. Ковальчук В. Діяльність ОУН(б) та Запілля УПА на Волині та південному Поліссі (1941-1944 рр.). – Львів, 2006. – 512 с.
17. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. – Париж – Нью-Йорк – Львів, 1993. – 660 с.
18. Косик В. Україна у Другій світовій війні у документах: Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). – Львів, 1998. – Т. 2. – 384 с.
19. Кучер В.І., Чернега П.М. Україна в Другій світовій війні (1939-1945). – К.: Генеза, 2004. – 272 с.
20. Литвин В. Україна в Другій світовій війні (1939-1945) К.: Лі-Терра, 2004. – 543 с.: іл.
21. Магочій П.-Р. Історія України. – К.: Критика, 2007. – 640 с.
22. Махорін Г.Л., Оленська І.С. Край над Унавою. – Житомир: ПП "Рута", Видавництво "Волинь", 2005. – 184 с.
23. Політична історія України. ХХ століття : У 6 т.Т.4 : Україна у Другій світовій війні (1939-1945).-К., 2003. – 584 с.
24. Русначенко А.М. Народ збурений: Нац. – визвол. Рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940 – 50-х роках. – К.: Унів. Вид-во "Пульсари", 2002. – 519 с.: іл.
25. Савчин М. Тисячі доріг; спомини. // Літопис УПА. – Торонто, Львів, 1995. – Т. 28. – 600 с.
26. Сергійчук В. ОУН-УПА в роки війни. Нові документи і матеріали. – К.: Дніпро, 1996. – 496 с.
27. Сергійчук В. Український здви́г: Наддніпряни́на. 1941 – 1955. – К.: Українська Видавнича Спілка, 2005. – 836 с.
28. Стародубець Г.М. ОУН(б) в українському національно-визвольному русі на Волині в період Другої світової війни (1941-1943 рр.). – Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. – 144 с.
29. "Українське слово" – Житомир – 7 серпня 1941 р. – ДАЖО.
30. "Українське слово" – Житомир – 14 серпня 1941 р. – ДАЖО.
31. "Українське слово" – Житомир – 21 серпня 1941 р. – ДАЖО.
32. Украинский фашизм (теория и практика украинского интегрального национализма в документах и фактах): Монография / Сост. А.А. Войцеховский, Г.С. Ткаченко. – К.: Солюкс, 2004. – 178 с.
33. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВОУ). – Ф. 3833. – Оп. 1. – Спр. 14.
34. ЦДАВОУ. – Ф. 3833. – Оп.1. – Спр. 39.
35. ЦДАВОУ. – Ф. 2959. – Оп. 2. – Спр. 50.
36. Чередниченко В.П. Націоналізм проти нації. – К., 1970. – 192 с.

SUMMARY

The article explains the extension of OUN-B influence in the Zhytomyr region in the second half of 1941. The political and propagandist stage in the activity of the nationalistic branches of the Resistance Movement is analysed.

Key words: OUN-B, the Zhytomyr region, the marching groups (troops), the German repressions.